

DE TIGSTE HOOFDSTUK

HOOGHE NOOD

Als in vroeger eeuwen de zee de dijken beukte en er bressen in sloeg, als ze dreigde de met zooveel moeite ingepoldeerde gronden terug te veroveren, in enkele uren het werk van jaren te verwoelsten, dan luidden in de torens de klokken en renden boden rond, overal den alarmkreet verbreidend, dat het «hooge nood» was, en de mannen oproepend, om met spaden en houweelen, met

stroot, rijs en kruiwagens als wapens, met aarde voor munitie, den eeuwenouden vijand te bekampen. Dan snelde ieder naar zijn post om in het geloei van den wind, in 't woeden van den storm, zijn duren plicht te vervullen.

Zoo was het ook nu hooge, zeer hooge nood in 't IJzerland. Kogge had het dien Maandagmiddag op de Markt gezegd, dat het slecht zat... Hij was er immers

te Boitshoelke getuige van geweest. Maar als leek kon hij den waren toestand niet nagaan en beseffen.

Ja, « 't zat slecht », doch veel slechter dan men vermoedde.

Wij hebben den hopeloozen strijd van het 7e en het 14e linie bij Sint-Joris gevolgd. Duitsche soldaten nestelden in het dorp... Sommigen hadden zelfs naar Slype het verhaal van den pastoor overgebracht, hoe de herder zinneloos geworden was en te paard tusschen de soldaten reed, hun zegenend met een kruis... De ongelukkige werd voor het gemeentehuis doodgeslagen.

De vijand drong steeds verder. Het 5e linie, dat het 14e had moeten afllossen, gelijk wij weten, maar door het allergevuldigst vuur aan de Noordvaart opgehouden werd, stond daar den 25en nog altijd... afgemat, uitgeput, gekweld door den honger, welke in de maag en ingewanden knaagde... En niets om het branden der keel te blussen, dan het vuile water der grachten; geen schild tegen de granaten, want de smalle Noordvaart heeft geen dijken; geen andere ligplaats dan het slijk...

In dien toestand moesten de ongelukkigen dan den geweldigen storm verduren welke de natuur ontketende... Wie dien nacht van 25 op 26 Oktober meegemaakt heeft, vergeet hem nooit. De wind loeide over het bloote van Veurne-Ambacht en de opeengedreven wolkengevaarten ontlasten zich in stortbuien, welke de loopgraven vulden, zoodat op sommige plaatsen de soldaten tot aan het middel in het water stonden... Grootte God, die foltering van het ondervoede lijf, overgeleverd aan de snerpande koude, aan het doordringende vocht, dat soms het hart zelf scheen te willen verlammen, dat duizelig gevoel in het ijle hoofd, die brandende pijn in de oogen... En geen macht om den vijand te verjagen, weinig hoop op versterking, die ter aflossing komen zou.

Aan de overzijde had de vijand zich in een hoeve genesteld. Van uit de gebouwen, waarrond de orkaan loeide, slopen gehelmzinnige geklaanten naar de vliet. Tusschen het gebulder der wind hoorde men gehamer, geklop, korte bevelen.

— De Duitschers leggen bruggen over de Noordvaart! riep men verschrikt.

De mannen kwamen uit de loopgraven, kropen nader, om den arbeid te verhinderen, maar eensklaps barstte uit de hoeve een hevig vuur los. Kogels floeten aan, jongens stortten neer, kermden, bleven liggen in den huilenden wind, onder den plassenden regen, in het slijk en hun eigen bloed. Die verdoemde mitrailleurs weer... het machtig, moordend wapen van de tegenpartij, waartegen men weerloos stond. De boerderij was al een machine-geweernest, dat den aanleg der bruggen beschermde. Steeds dezelfde taktiek, welke men immers niet met eenige patronen bekampen kon. Toch schoten de onzen in 't wilde weg, zonder zich nog te kunnen vertoonen, neergehurkt in de poelen en kolken, die men loopgraven noemde.

En dan... dat geluid... het was de wind niet, maar het zegegeroep van den vijand vlak bij, in de eigen linie...

— We zijn omsingeld... we zijn er aan... de Duitisch is in onze loopgraaf! riep men angstig en woedend, en terwijl de een, in plots weer opvlammende razernij de grauwe gestalten aangreep, sloeg, beet, krabde, wurgde, gaven anderen, te uitgeput, te willoos geworden om nog tegenstand te bieden, zich over. En in de duisternis gleden al maar voort groepen over de Noordvaart, en nestelden ze zich met mitrailleurs in de eigen stellingen der Belgen, gebruik makend van de vele ledige plaatsen, welke wij, bij gebrek aan mannen, niet meer hadden kunnen bezetten, zoodat de rechtervleugel van het vijfde, het zoo gedund bataillon Bouhon, wijken moest.

Dit was het begin van een nieuwe ramp, want nu kon de vijand de verdere linie, die van het 3de voetvolk en het 2de grenadiers achter de groote Beverdijk in de flank bestoken, waardoor ook deze groepen gedwongen werden, zich terug te trekken. Het 4de en 24e, dat bij de halte van Boitshoelke onverdroten in de aanzwerrende Duitschers schoot, hield stand, maar insgelijks hier kon elk oogenblik een paniek volgen. En de vijand gevoelde zijn overmacht en ontketende een bombardement, dat in geweld naar de kracht van den orkaan scheen te dingen, en een gordijn van vuur weefde over de vlakte, tusschen de Beverdijk en de spoorlijn, den eenigen uitweg voor de wijkende troepen, welke

hijgend eenige bescherming wilden zoeken achter den dam. Velen bereikten dien niet meer. Door kogels of granaatscherven gegrepen, werden de weiden of velden rond het Blauwhof, 't Wolvennest, achter Roedesterkte en 't Oosthof hun gruwelijk sterfbed.

Bij boer Broecke op 't Groot-Noordhof hing de Roode Kruisvlag uit en gewonden sleurden zich naar dien hulppost. Anderen zochten wat bijstand in de kelders van het Jockveld. Of als ze 't herbergje maar konden bereiken, daar aan den weg van Pervyse naar Ramskapelle of dit dorp! O, neen, geheel veilig was het daar ook nog niet, want het monstergeschut, dat 's keizers troepen zoo krachtig steunde, spuwde zijn schoot tot aan de Koolhofvaart, een eind achter den spoordijk en de genoemde boerderijen.

Onze 28°, 29° en 44° batterij weerden zich duchtig. Met de handen had men ze bij Sint-Joris uit de schuilplaatsen moeten verwijderen. Dan keerde men ze om en schoot vijf-en-twintig minuten lang op het dorp, waar tusschen de ruinen de Duitische lijken zich opstapelden. Vervolgens moest men de stukken achter den spoordijk brengen. Nu stonden ze bij de Koolhofbrug, tusschen het dorp Ramskapelle en de steenbakkerij, in welker hooge schouwen waarnemers alle bewegingen afspeidde.

Een salvo dreunde en de projectielen troffen verscheidene mannen en doodden in één slag een twintigtal paarden. Toch vuurden onze kanonnen voort. Deze batterijen slingerden in die tragische dagen 13.000 granaten en shrapnells naar den vijand.

Kommandant Vereecken met zijn 6° gemengde brigade artillerie en de Fransche batterijen, onderscheidde zich eveneens, maar we hoorden het reeds, dat de munitie ontbrak.

En wat Kogge bij Boitshoelke zag, verliep in een wanordelijke vlucht. Er waren bevelen gegeven en tegenbevelen; men moest terug trekken en weer in het vuur. Officieren kregen verwarde orders en de meesten ontvingen er geen; hier klonk het, dat men den spoorweg zou verdedigen, daar dat men de Beverdijk tot doel had, en 't slot was, dat afdeelingen van het 3°, 4°, 9° linie, van het 2° grenadiers, karabiniers, renboden, gewon-

den, verminkten allen dooreen krioelden aan de Venepvaart, de Koolhofvaart, den weg naar Boitshoelke, dien van Pervyse, of over de velden en de weiden.

Boeren en burgers zagen dien aftocht. Kanonnen daverden op den steenweg voorbij hun hoeve, de assen van wagens kreschen, de paarden trappelden lastig over de keien. Men tierde en bromde, vloekte en vervenschte.

En daar reden gendarmen voorbij, die ook teeken deden aan de bevolking te vluchten.

Angstige, zenuwachtige lieden paktten wat kleederen samen, dreven het vee bijeen, en trokken in de richting van Veurne, dat ginds zijn torens boven deze vlakte van ellende verhief.

En overal herhaalden ze den kreet der paniek: « De Duitschers komen! De Duitschers komen! ». Ja, 't was hooge nood nu.

Kolonel Bernheim, kommandant der 3° brigade, had te vergeefs getracht de wijkenden terug naar de linie te drijven. Men kon toch het bovenmenselijke niet eischen. Dat waren geen soldaten meer, die daar lagen te hijgen, waar ze zich neergeworpen hadden... Niet de vrees weerhield hun, want onverschillig trotseerden ze de granaten, zelfs geen kracht meer voelend, om den dood te ontvluchten. Rust alleen begeerden ze, waar ze op geen voedsel konden hopen. De honger scheurde de ingewanden... Hof staarden de oogen, diep uit de kassen. Dit was geen oorlog meer, maar een foltering, waartegen men zich niet verzetten kon. Tal van deze martelaars vielen in slaap in de grachten, in de weide, aan den kant van den weg, en, bonsde men tegen hen aan, trad men hun op de voeten, struikelden andere vermoeiden over hun lichaam, ze gevoelden het zelfs niet... Ze waren slui-merend voortgestrompeld, tot ze als een steen ten gronde stuikten en sliepen en bleven slapen.

Van zulke uitgeputte, door vermoeienis gebroken mannen, wilde Bernheim dan, als hij de Beverdijk opgeven moest, toch nog weerstand eischen op de Koolhofvaart. Sommigen die opstonden, om zich te vereenigen, waggelden van duizeligheid; anderen lieten zich drijven als vee; en die nog vechten zouden, vonden geen bepaalde eenheden, welke ste-

vig in de hand gehouden konden worden door de officieren. Zoo velen zochten hun kompagnie, doolden weg en weer en voortdurend nam de verwarring toe.

Bernheim begreep dat slechts één middel helpen kon: wat rust en voedsel. En daarom beval hij een verzameling bij Veurne. De gendarmen trokken voorop om de vlucht bij dit stadje in te dijken. We zagen ze heenrijden, als zwarte gestalten op hun vlugge paarden...

Het Groot Hoofdkwartier zetelde nog op het stadhuis van Veurne, maar terwijl Kogge en de officieren, wier raadsman hij was, zich gereed maakten om naar Nieuwpoort te gaan, vertrok de helft van den staf naar Poperinge.

De Koning bleef en zat in de groote zaal, nevens den haard. Hij hield het hoofd in droevige gepeinzen gebogen. Het ruime vertrek herinnerde aan Vlaanderen rijk verleden. Het droeg echter ook de sporen van den Spaanschen tijd. Hoe zou men die kunnen uitwisschen in dezen hoek? Zoo lang hadden de Zuiderlingen er genesteld. Hun dankte menige Vlaming zijn donkere oogen, zijn gitzwart haar, zijn bronzen gelaatskleur, zelfs zijn naam...

In de Wallburga-kerk zag men een grafsteen, van Jean de Valléjo, griffier der kasselrij van Veurne, gestorven in 1670; op de zerk las men het devies: « Ubi bene, ibi Patria » (Waar men goed is, ligt het vaderland).

« De een of andere Valléjo is hier gekomen, zenuwachtig en geweldig ridder in het gevolg van Johanna de Zinnelooze », schrijft Nothomb 1). Hij heeft gestreden in de gevechten als in de toernooien. Toen hij eens in het stadje kantonmeerde, is hij verliefd geworden op een blonde burgersdochter en huwde haar. Hij smaakte bij haar, in een tuin vol bollige rozen, een geluk, zooals hij nooit gedroomd had, daar het uit rust bestond. Hij verbaasde zich over dat geluk, maar weldra hechtte hij zich aan dit leven. Zijn zoon verkreeg een burgerlijk ambt, zijn achterkleinzoon is griffier of pensionaris. In de met goudleer behangen zaal, bij het venster met kruiskozijnen, schrijft hij in zijn dikke registers. Soms mijmert hij van den overgrootvader, die veroveraar was. Hij

1) L'Yser.

glimlacht in zijn stillen vrede. De middelmatigheid drukt hem niet terneer, en, als nu en dan, een zweempje spijt een der donkere hoeken van zijn hart beroert, herhaalt hij de vernuftige leuze, waardoor de voorvader de verandering in levenswijze verheerlijkte: « Waar men goed is, daar is het vaderland ».

En niet alleen te Veurne, maar nog in andere hoeken van Vlaanderen treft men het spoor van Spanje's heerschappij aan. Een landbouwer van Zeeuwsch-Vlaanderen vertelde me, dat in zijn familie de stamboom aanwezig was, waaruit bleek, hoe zijn geslacht voortspuitte uit een onechten zoon van Alva. Of nu de tiran van Toledo... en de Nederlanden de vader is van een kloek boerenras dat de vruchtbare polders bebouwt, kunnen we niet met zekerheid zeggen, maar het Spaansche type is daar opvallend. De Zuiderlingen huisden er langen tijd op het Mauritsfort. En Siska Fonceca te Knokke verhaalde me, hoe in de zestiende eeuw een kapitein van een schans bij het Zwin een Vlaamsch meisje huwde, en de stamvader werd van een groot geslacht. Maar die krijgsman kon zich niet troosten met een leuze als: « Waar men goed is, daar is het vaderland ».

— Zijn garnizoen vertrok, zoo vertelde Siska, en hij bleef achter. Maar zijn vroolijkheid was met zijn soldaten verdwenen. Hij jeunde hem hier niet meer. Er waren zoo letter schoone dagen en zoo vele met smoor en mist en koude dampen. Hij peinsde aan de zonne van Spanje, en doolde altijd maar triestig rond, of stond uren aan het Zwin in zee te staren. Hij was braaf voor zijn vrouwtje en kloeg niet, maar zij zag wel, dat hij leed, en 's nachts hoorde ze hem zuchten.

Zekeren avond kwam de kapitein niet thuis. Den volgenden dag bleef hij ook weg. Zijn vrouwe zocht en speurde aan alle kanten, en visschers dregden in 't Zwin, vreezend, dat de man zijn eigen versmoord had. Maar nooit meer hoorde men van hem, tot er zeventien jaar later, een brief uit Spanje kwam, waarin te lezen stond, dat Fonceca daar overleden was en aan zijn echtgenoot in Vlaanderen zeven kasteelen en honderd-duizend gouden dukaten naliet... De vrouwe was niet geleerd en ze liet zich bedriegen door een notaris, die haar een

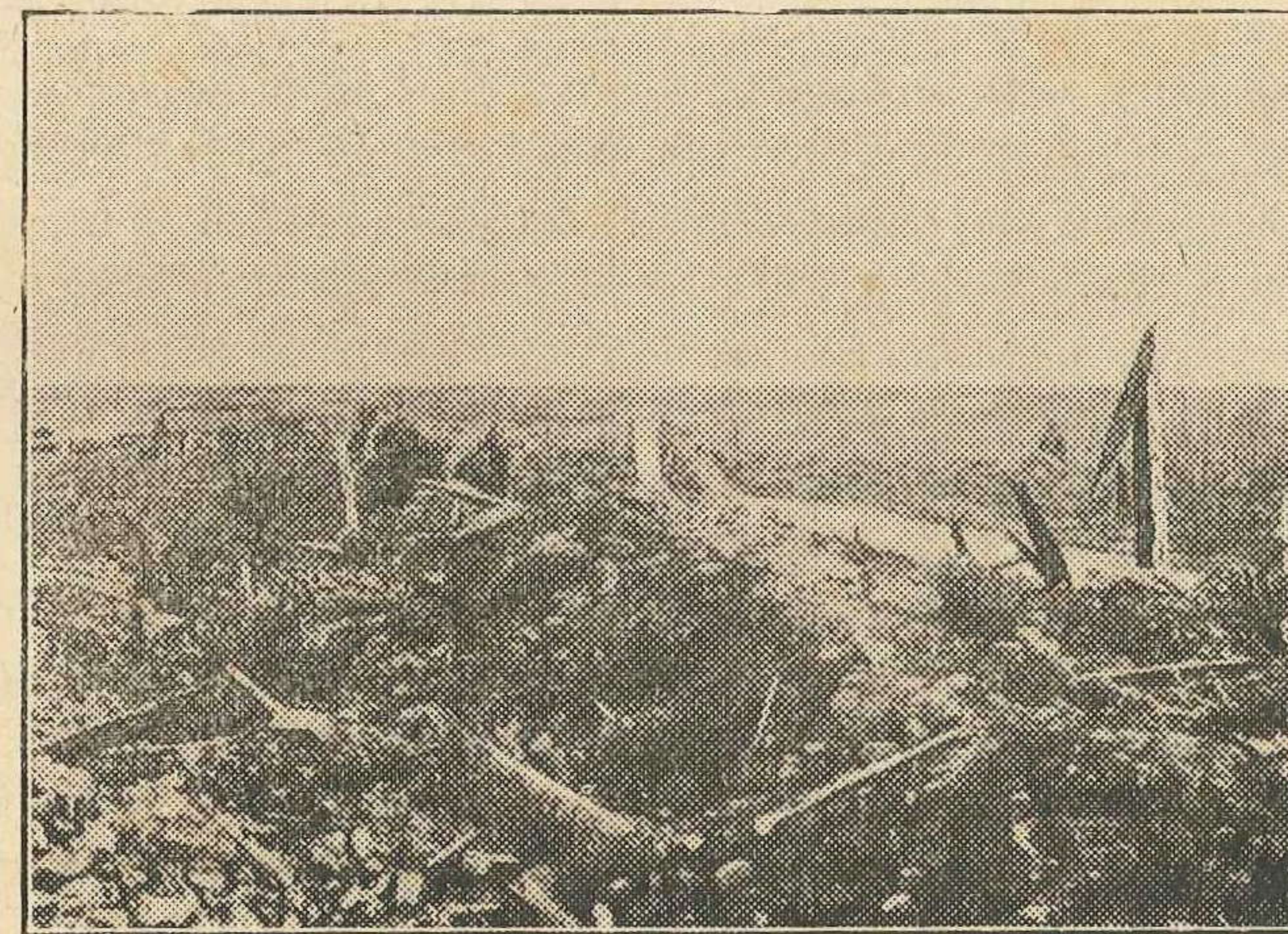
papier deed teekenen, waarbij ze alles aan hem afstond. Zij bleef arme, maar de bedrieger liet een karre vol dukaten, welke met een schip te Brugge toegekomen waren, naar zijn huis voeren, hier in 't Noorden. Onrechtvaardig verkregen goed gedijt niet en God straft de menschen, die weduwen en weezen te kort doen: de notaris werd geruineerd en levend van de wormen opgegeten.»

Zoo vertelde me Siska, die achter 't Zoute van Knokke de vermaarde wafelbakkerij open hield voor de badgasten... Legende, vermengd met waarheid, en een herinnering aan het Spaansche verblijf. Maar het Vlaamsche bloed was

men uit de gansche geschiedenis het meest de herinnering had bewaard, die nu terugkeerde voor de verbeelding der opgejaagde bevolking...

In de groote zaal van het stadhuis zat dus de Koning. Marguerithe Baulu teekent in haar reeds aangehaald werk een roerend tooneel.

« Den morgen van dezen noodlottigen dag, trad een doornat en beslijkt officier, met dat vermoeid en afgemat uitzicht van een arbeider, die van zijn werk terugkeert, het stadhuis binnen, besteede de steenen trap, zich steunend aan het touw, begaf zich in de geheel ledige ontvangstzaal en ging zitten on-

Wat er van West-Roosebeke overbleef

toch sterker geweest dan dat der Zuiderlingen en had 't karakter van het keerenland getrouw bewaard. En een dier karaktertrekken is gehechtheid aan den eigen grond. Men kon het dien Valléjo niet nazeggen: « Waar men goed is, daar ligt het vaderland! »

O, zij, die nu heengingen en zij die al over de grens waren, hoopten en baden reeds, dat het slechts een afscheid van enkele dagen zou zijn... En nog viel het zwaar.

Men zag de vluchtelingen Veurne binnenstormen en ook hier herhaalden ze den kreet: « De Duitschers komen! »

't Was de Spaansche tijd, waarvan

der de Vlaamsche schouw, waarin een groot houtvuur brandde. Hij was in diepe gepeinzen verzonken, want hij hief zelfs het hoofd niet op, bij het binnenkomen van den ouden concierge, die nieuwe blokken op den rooster legde.

Een groene tafel was met papieren en kaarten overdekt.

Het stadhuis geleek een vliegend kamp: men verhuisde in koortsachtig heen- en weer gedraaf, en op de wenteltrap botste men tegen elkander. Ten spijt van den doorluchtigen aanwezige, schreeuwde men van beneden naar boven de berichten der boodschappers uit. Zij waren

slecht. De bres bleef open, en elke stonde vreesde men, dat de vijandelijke stortvloed er door bruisen zou.

Tegen het midden van den dag, bracht men uit een naburig gasthof een bescheiden maal dat de vorst deelde met den overste van den staf, generaal Wielemans. De dag, grauw van storm, neigde spoedig ten einde. Bij den haard gezeten, waar de weerschijn van de sterrende houtblokken een gloed op zijn geelaat legde, verbeidde de Koning de bestemming van het lot.

Stil trad generaal Wielemans binnen, met ontsteltenis op het wezen en neergeslagen blik, en hij legde op de tafel een groot blad papier, vol instructies, en mompelde op van droefheid trillenden toon:

— Sire, dit is slechts gebeurlijk... 't Was 't bevel tot den aftocht...

De koning nam het papier, en, terwijl grootsche berusting zijn trekken verhardde, las hij zwijgend het geschrevene als een doodsvonnis. Voor den ernst dezer beslissing, vervulde een vloed van pijnlijke spijt zijn hart; de vorst hield de pen omhoog, in een laatste aarzeling om te teekenen, onder den indruk van een oogenblik verlagenheid, welke bij geweldige rampen het sterkste gemoed kan beheerschen; indien toch zijn troepen, na zoo lang dien hoogen moed beïjnd te hebben, dezen nog enkele uren konden behouden, zou misschien de lotsbestemming zich wijzigen? Op dit oogenblik kwam men hem voor een private aangelagenheid roepen, en, toen hij terugkeerde, had hij weer de flinke houding, welke aan het ongeluk zooveel waardigheid schenkt.

Hij zocht het noodlottig bevel om er zijn handteeken op te plaatsen maar het was verdwenen en op hetzelfde oogenblik, schreed generaal Wielemans opnieuw binnen, stralend nu, en riep uit: — Men vertrekt niet Sire, men houdt vol! Luister... hoort gij 't gerucht der troepen?

Hij opende een der zes groote ramen. In de verre schemering verdween het dof en tegelijk rammelend geluid van wegmarcheerende compagnie's... 1)

We hebben gezien hoe de Duitschers de Beverdijk forceerden en de Belgen over den spoordijk dreven. Voor den

1) La Bataille de l'Yser.

vijand lagen de bressen, en hij zou in de door elkander warrelende afdeelingen een gemakkelijken buit gevonden hebben...

Maar hij zette zijn aanval niet door, doch versterkte zich in de hoeven aan weerszijden van de vliet. Hij ook was uitgeput...

Intusschen reorganiseerde kolonel Bernheim zijn brigade... De Franschen bij Lombardzijde moesten hun offensief naar Oostende opgeven tegen de geweldige overmacht en Grossetti zond zijn troepen naar het meest bedreigde punt.

Alle afdeelingen waren nu achter den spoordam, thans de nieuwe linie. Te Nieuwpoort blies men de eerste der zes bruggen op; van daar tot de hoeve «Den Toren» bij Dixmuiden, bevonden zich rechts van den spoorweg slechts eenige posten...

Zoo was de toestand op den avond van dien roerigen 26en October...

* * *

Nancy hoorde de bel, en snel liep ze de trap af. 't Zou Walter zijn... 't Was al laat. Kwam hij het bevel brengen om te vluchten, door den guren nacht en 't onstuimig weer?

Bevend opende ze de deur. De jonge man trad haastig binnen.

— Een scherpe wind, zei hij. Maar de berichten zijn beter...

— Moeten we niet vertrekken? vroeg het meisje gejaagd.

— Neen... vandaag toch niet... maar 't heeft slecht, zeer slecht gestaan...

— Toch vluchten er velen...

— Ja... en er zijn zelfs militaire burelen verhuisd...

— Neef Verheyen kwam over een uur binnen en zei, dat onze troepen terug trokken... Hij is al weg met zijn vrouw.

Welnu ja, er waren troepen in aftocht, maar 't was om ze opnieuw te groepeeren. Ze zijn nu terug naar het front... Dus, gij zijt alleen in huis?

— Ja, de andere familie is ook verdwenen... Het afscheid was zoo haastig... En dezen middag spotte Verheyen nog met de vluchtenden! De Duitschers zaten tegen Brugge...

— Och, ja, dat gaat zoo. De meest optimisten worden dan de zwartste pessimisten, maar er was toch reden toe. Ge zijt dus alleen met uw ouders?

— Ja, en vader is zoo onrustig...

— Welnu, dan blijf ik hier...

— O, als ge dat wildet... Ik zag vreeselijk tegen den nacht op.

— Natuurlijk blijf ik. Ben ik niet uw beschermer?

Ze stonden nog in de donkere gang en fluisterden, als vertelden ze groote geheimen.

Bonte trok Nancy tegen zich en zei zacht:

— Ge ziet, hoe ik over u waak... Ik zal dezen nacht nog even uitgaan om de laatste berichten te vernemen... maar gij moet u rustig slapen leggen. Waar vind ik een bed?

— Mijn ouders zijn op de kamer van neef en nicht...

— Dan kan ik naar de vliering?

— Ja...

— Dat is dus geregeld... Als uw vader zoo woelig is, kom ik nu beter niet bij hem. Is hij al te bed?

— Ja... en moeder ook...

— Kom, laten wij dan nog even in de kamer hier naast zitten!

En Walter leidde Nancy daar binnen naar een ouderwetsche sofa, waar hij haar het nieuws vertelde, dat hij dien avond vernomen had. 't Was zoo vreeselijk aan het front... De soldaten leden geweldig... Ze waren oververmoeid en hadden gebrek aan voedsel.

De stroom van gewonden vloeide maar voort en velen stierven door gebrek aan zorgen. Er lagen ook veel doden aan de linie; de verliezen waren geweldig...

Zoo sprak hij en zijn verloofde zag Raoul voor zich, een der helden-martelaars, die heden middag om zijn verloren liefde gesmeekt had, maar heenging met de klacht: «Gij zet mij aan de deur!»

Ja, ze was hard voor hem geweest, ze had misdaan... en nu vertoefde hij in die hel, waarvan Walter vertelde, verkeerde hij in al de gevaren, zou hij misschien ook vallen en in zijn smart schreeuwen om haar... Maar zij rustte tegen den schouder van den vreemde, zooals Raoul hem noemde, van den man, die niet naar het front moest...

Nancy wilde het beeld bannen... doch telkens zag ze het terug en Magelein keek haar droef-verwijtend aan... Hij was den vorigen nacht ook bijna in de

klaauwen van den dood geweest...

Van boven klonk een kreet...

— Moeder! zei het meisje, verschrikt opspringend.

— Will ik meegaan? vroeg de jonge man.

— Neen, als ik uw hulp noodig heb, zal ik u roepen. Misschien doet vader weer zoo aardig.

Ze snelde de trap op.

— Waar blijft ge toch! bromde mevrouw Veirle, die de deur der kamer geopend had.

— Ik ben hier al...

— Wie is er beneden?

— Walter Bonte... met nieuws... wij kunnen blijven...

— En gij zit daar bij hem... en laat mij met uw vader sukkel! Zijn dat nu manieren? Kijk eens, wat hij thans weer uitvoert!

Nancy ontstelde. De burger was uit zijn bed gestapt en had twee kaarsen aangestoken, die op de schouw in zwaar koperen kandelaars stonden. Hij lag daarvoor op den vloer geknield en hief de lange, knokige armen als bidkend omhoog... telkens herhalend: «De Profundis! De Profundis!»

— Maar vader toch! zei de dochter. Wat doet ge nu?

— Stil, stoor mij niet... 't Is voor mijn arm Dixmuiden... 't Is gestorven en ik vier de uitvaart... Maar waarom heb ik nu de prachtig geciseleerde Godslamp niet uit het oude klooster van Spermalie en den bidstoel uit de vijftiende eeuw? En het kussen, waarop een ridder knielde, toen hij den zwaardslag kreeg! Kijk die grove kandelaars... 't is namaak... rommel, en anders niet! En de kazuivel van de 14^e eeuw, welke ik uit Brugge meebracht... waar is ze? En de gouden kelk?

— Vader, leg u te bed... ge zult ziek worden! hernam Nancy.

— Ziek? 't Is gedaan... Dixmuiden is al dood! Maak mij toch niet wijs, dat er nog hoop is... De Profundis! De Profundis!

De arme man huiverde in zijn nachtkleedij en Nancy zag zijn handen beven.

— Kom, vader, ga nu slapen, hernam ze, trillend van deernis.

Ze wilde hem helpen opstaan, maar plots sloeg hij naar haar en riep:

— Zult gij heiligschennis bedrijven?

Mag men een uitvaart verstoren?... Waarom liet gij mij niet met Dixmuiden sterven? Waarom sleurde die vreemde kerel mij mee? Hij is de schuld van alles, die Walter Bonte! Heb ik hem daarom zoo goed ontvangen... Ha, de ondankbare, ik vervloek hem!

— Maar vader! kreet Nancy verschrikt.

— Ja, hij drong zich bij ons binnen, om mij te verjagen, om me uit Dixmuiden weg te voeren, uit ons arm stedelke dat nu dood is... Dies irae, Dies irae! Zijn schuld is het, dat ik Dixmuiden ontrouw werd... Zijn schuld alleen!

Nancy brak thans in snikken uit. De waanzinnige keek haar vreemd aan, en dadelijk stond hij op, als beschaamd over zijn handelwijze... Wat beroerde nu zijn steeds duister wordend brein?

Veirle nam zijn dochter bij de hand en vroeg deemoedig:

— Hebt gij verdriet? Niet schreemen, ik zal braaf zijn!

— O, vader, ga nu slapen! smeekte het meisje.

— Ja...

En gedwee legde hij zich te bed als een kind, wiens koppigheid gebroken is. Nancy zonk in een zetel neer en trachtte haar tranen te drogen.

Haar vader blikte nu en dan in haar richting, maar hield zich stil en eindelijk viel hij in een onrustigen sluimer. Hij ademde zwaar en soms kreunde hij.

Nancy sloop naar beneden, waar Walter nog steeds wachtte.

Ze vertelde hem, hoe zij den zieke aangetroffen had, maar ze verzweg, wat Veirle over Bonte had gezegd... En toch ronkte die vermaledijding haar nog voortdurend in de ooren...

Eerst Raoul... nu haar vader... Wat had haar geliefde dan toch misdaan, hij die haar zoo krachtig hielp?

— Kom, gij hebt nu ook rust noodig, fluisterde de jonge man. Geef mij den sleutel... dan kan ik straks nog eens uitgaan... Ik waak over u, leg u dus onbezorgd neer...

Hij kuste haar goeden nacht...

Lang lag het meisje wakker... Zou ze morgen moeten vluchten? Buiten roezemoesde de oorlog en zijn paniek voort.

Gansch dit land lag in bange afwachting...

Telkens zag Nancy het beeld van Raoul... en hoorde ze zijn verwijt: « Gezet mij aan de deur », afgewisseld door de ontzettende vloekwoorden van vader...

* * *

Magelein was met zijn order veilig te Kaaskerke aangekomen. Van hier moest hij naar Lampernisse. Weer wemelde het dorp van soldaten. In een huis bij de kerk bevond zich een hulp-post. Op berrie's, ladders, deuren, vensterblinden droeg men er gewonden aan. Na de eerste verzorging werden de ongelukkigigen naar een gebouw te Fortem gebracht. Velen stierven... « Op een dag zag ik er honderd vier en veertig bezwijken », vertelde mij de volksvertegenwoordiger Heyman, die toen ambulancier was...

Raoul moest op zijn terugreis afstappen voor een wagen... die met zakken geladen was... Voorop schreden moeizaam en zwijgend eenige soldaten.

— Jongens, jongens, 't is erg, zei de voorman, zijn paard stil houdend.

— Wat is er? vroeg Raoul.

— Mijn lading... Och Heere... 't is al zoo wreed!

— Wat vervoert ge dan?

— Dooden...

't Klonk zoo tragisch, zoo gruwelijk, dat Magelein huiverend herhaalde:

— Dooden! In die zakken?

— Ja... Arme jongens... 't leger heeft geen kisten... wie zou ze nu maken... en daarom hebben ze overal zakken opgeëischt... Van alle kanten zenden ze er naar de hospitalen. En dan naaien ze dooden daarin... en ze leggen ze dan op mijn kar... en zoo breng ik ze naar 't kerkhof van Allveringem... O, al die schoone, kloelke jongens... toch iemands kinderen, hé... en zoo wreed wegge-maaid. Vriend, vriend, wat is de wereld boos! In zakken voor graan beschikt... Maar nu is het een andere oogst, die van den dood.

— Ju, riep de boer, en 't paard zette weer aan en het voertuig met zijn vreeselijke vracht schokte voort over de keien en verdween in de duisternis. Eenigen tijd stond Raoul te luisteren naar het geratel der wielen... Welke echtgenooten, vaders, zonen bracht men

daar weg door den donkeren nacht, zonder dat een familielid hun uitgeleide deed?

En de jongeling vroeg zich af, of men ook hem eens in zulk een grauwten zak

naaien zou... O, gelukkig dat moeders dit niet zien konden! De kinderen behoorden haar niet meer, ze waren 't eigendom van den oorlog, gelijk in de oudheid slaven van hun meester...

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELOOFT IN HET «NEMANDSLAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel